

Управління якістю атмосферного повітря: від концепції до впровадження

Олексій Ангурець

2021

Це дослідження підготовлене спільними зусиллями команди експертів ГО «Зелений Світ – Друзі Землі» (Україна) за підтримки ГО «Arnika» (Чеська Республіка) та Української мережі громадського моніторингу якості повітря «EcoCity» (Україна) в рамках міжнародного проєкту «Чисте повітря для України», який реалізується за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Чеської Республіки у рамках TRANSITION Promotion Program та Національного фонду на підтримку демократії (NED, Сполучені Штати Америки)

Проєкт [«Чисте повітря для України»](#) заснований у 2018 році та має на меті об'єднати громадян та громадські ініціативи промислових міст, що постраждали внаслідок забруднення повітря, та сприяє посиленню громадських кампаній з метою досягнення покращення стану атмосферного повітря.

Дослідження узагальнює багаторічний досвід та надає відповіді на ключові питання управління якістю атмосферного повітря на місцевому та національному рівнях:

Як організована система моніторингу якості повітря України?

Як найбільш забруднені зони та агломерації впроваджують нові механізми управління якістю атмосферного повітря?

Наскільки ефективною є участь громадськості у процесах моніторингу та управління якістю повітря?

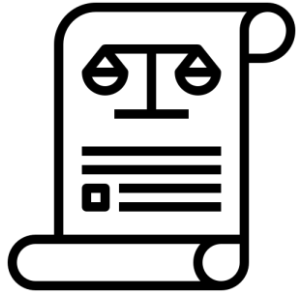

Що заважає переходу на нову модель моніторингу та управління якістю повітря?

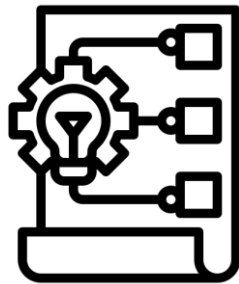

Як на локальному рівні можливо організувати ефективний моніторинг якості повітря?

Правові особливості:

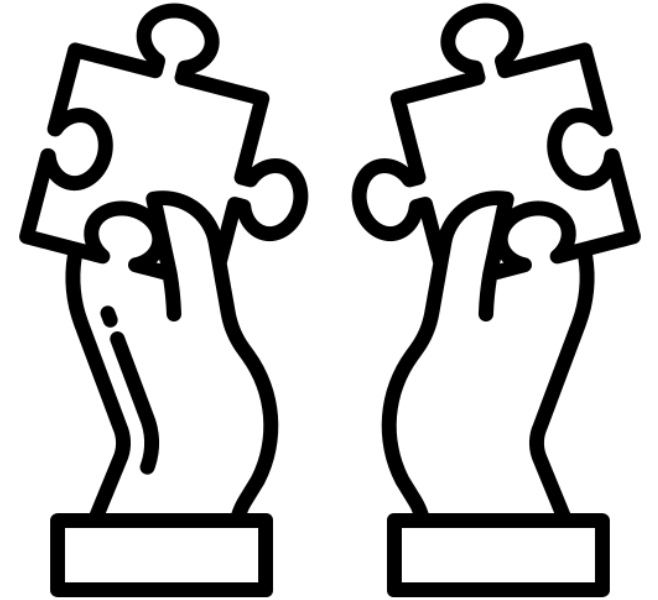
Правова база в Україні в питаннях які стосуються моніторингу та управління якістю атмосферного повітря є недосконалою та містить дискусійні та суперечливі вимоги. Характерним є поверхневе врегулювання питань, декларативність положень законів, суперечності між певними нормами правових актів

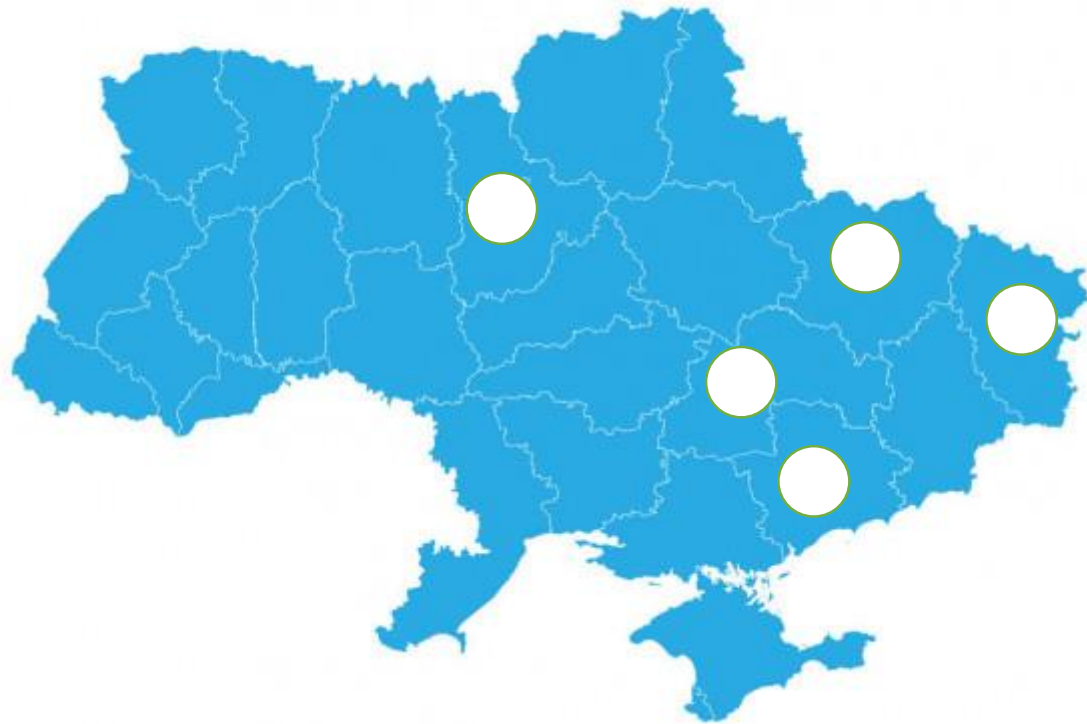
Законотворчій діяльності в цій сфері сприяють наявні норми законодавства ЄС та практика їх застосування. В той же час ці норми потребують адаптації, контекстного переосмислення та впровадження у природоохоронне законодавство України

Управлінські, економічні, та соціальні перешкоди ефективному управлінню якістю атмосферним повітрям:

1. Політично обумовлені зміни пріоритетних цілей у сфері охорони довкілля та/або зміни підходів до постановки задач, які необхідні для реалізації цих цілей
2. Незлагодженість у роботі, відсутність комунікацій, «закритість» та неефективність деяких структурних підрозділів суб'єктів моніторингу, які забезпечують його проведення
3. Дефіцит фінансування
4. Дефіцит кваліфікованих кадрів як освітня і в той же час проблема економічної мотивації фахівців

Обґрунтування вибору областей для дослідження

ТЕРИТОРІЇ, ЯКІ ОХОПЛЮЄ АНАЛІЗ В РАМКАХ ДОСЛІДЖЕННЯ		
Області як адміністративні одиниці	Зони	Агломерації
Київська	Київська	м. Київ
Дніпропетровська	Дніпропетровська	м. Дніпро
		м. Кривий Ріг
Харківська	Харківська	м. Харків
Запорізька	Запорізька	м. Запоріжжя
Донецька	Донецька	м. Маріуполь

Вибір областей для дослідження обґрунтований високим ступенем забруднення атмосферного повітря що підтверджується результатами попередніх досліджень проекту «Чисте повітря для України»

Аналіз стану виконання законодавства у сфері охорони та управління якістю атмосферного повітря щодо впровадження системи моніторингу та управління якістю атмосферного повітря на регіональному рівні

- ✓ У зонах та агломераціях, визначених у дослідженні, визначено орган управління якістю атмосферного повітря
- ✓ У всіх зазначених зонах та агломераціях визначено орган управління якістю атмосферного повітря
- ✓ В процесі розробки перебувають програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря для зон та агломерацій. Це фактично означає створення нормативно-правових засад для розбудови системи моніторингу по всій території України.
- ✓ Також варто відзначити, що розбудова системи моніторингу у тому чи іншому вигляді зазначалася у цілях обласних комплексних програм (стратегій)

Представленість громадськості у Міжвідомчій та місцевих комісіях з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря зон та агломерацій

Відповідно до Наказу № 261 від 20.04.2021 р утворено Міжвідомчу комісії з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря», до складу комісії входить 22 осіб, 1 особа – представники громадськості (що складає 4,69 %).

Комісія з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря зони / агломерації	Загальна кількість членів Комісії	Кількість представників громадськості у складі Комісії (членів ГО)	Кількість представників громадськості у складі Комісії (фахова / експертна)	Всього
Дніпропетровська	18	1 (5,5 %)	3 (16,6 %)	4 (22,2 %)
Київська	14	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0%)
Запорізька	26	2 (7,7 %)	3 (11,5 %)	5 (19,2 %)
Дніпро	18	1 (5,5 %)	3 (16,6 %)	4 (22,2 %)
Харків	24	3 (12,5 %)	0 (0,0 %)	3 (12,5 %)
Запоріжжя	34	7 (20,6 %)	3 (8,8 %)	10 (29,4 %)
Маріуполь	18	2 (11,1 %)	1 (5,5 %)	3 (16,7 %)
Кривий Ріг	25	3 (12,0 %)	0 (0,0 %)	3 (12,0 %)

Виділяється певним чином склад комісії Київської зони, адже представників громадськості до складу комісії не включено. Протилежним чином виділяється склад комісії Запорізької зони, до складу комісії якої входить найбільша кількість представників громадськості.

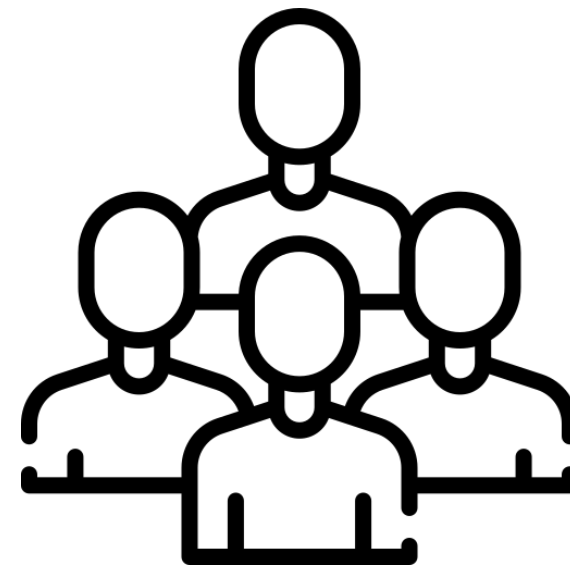
Також участь громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики забезпечується роботою Громадської ради при Міндовкілля, при Держекоінспекції України, та інших Міністерств, Агентств на національному рівні, а також роботою громадських екологічних рад при державних обласних адміністраціях, територіальних органах Держекоінспекції, виконкомах міських рад.

Участь громадськості та проблеми практичного використання права

Щодо участі НУО у питаннях охорони довкілля:

Екологічний громадський рух Дніпропетровської, Київської, Запорізької області можна охарактеризувати як достатньо розвинений. Робота великої кількості громадських об'єднань включає у себе екологічний напрямок.

Важливим завданням найближчих років є **посилення роботи** у напрямку екологічної освіти та просвіти населення задля привернення уваги громадян до проблем довкілля в цілому, та атмосферного повітря зокрема, щодо необхідності розбудови і державної і громадської систем моніторингу. Активна участь громадськості, експертної громадськості (науковців), розбудова громадської системи моніторингу допоможе забезпечити більш прозору та ефективну роботу суб'єктів моніторингу та підприємств-забруднювачів.

Участь громадян у публічному процесі моніторингу та управління якістю атмосферного повітря зон та агломерацій України

ПЕРЕШКОДИ

НАСЛІДКИ

Низький рівень освіченості у цій сфері екологічної безпеки

Низький рівень освіченості у цій сфері екологічної безпеки

Низький рівень освіченості у сфері прав та можливостей для громадян

Неефективна робота із доступними громадянам нормативно-правовими інструментами

Зневіра у боротьбі за чисте повітря для усіх в Україні

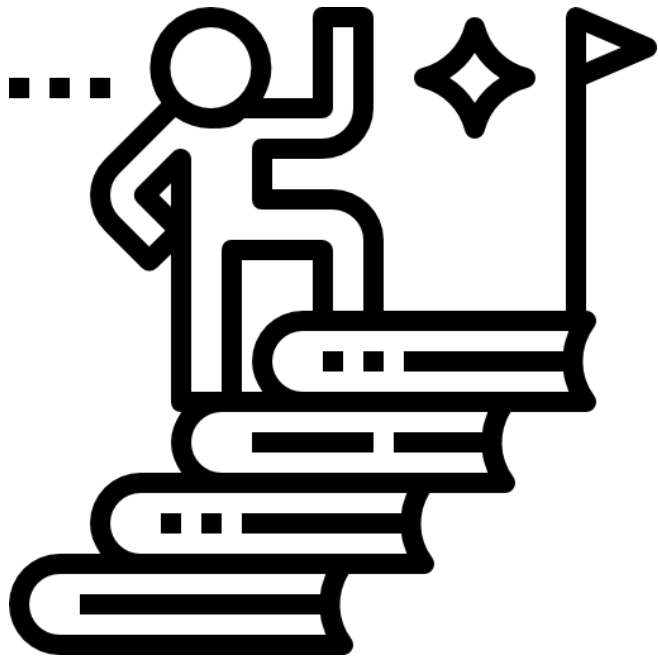
Зосередженість на забезпеченні базових потреб у зв'язку з економічною ситуацією в країні

Байдужість до проблем чистого довкілля та чистого повітря для всіх

Низький рівень довіри до органів влади та місцевого самоврядування, позиція, що думка громадян ніколи не враховується при прийнятті рішень

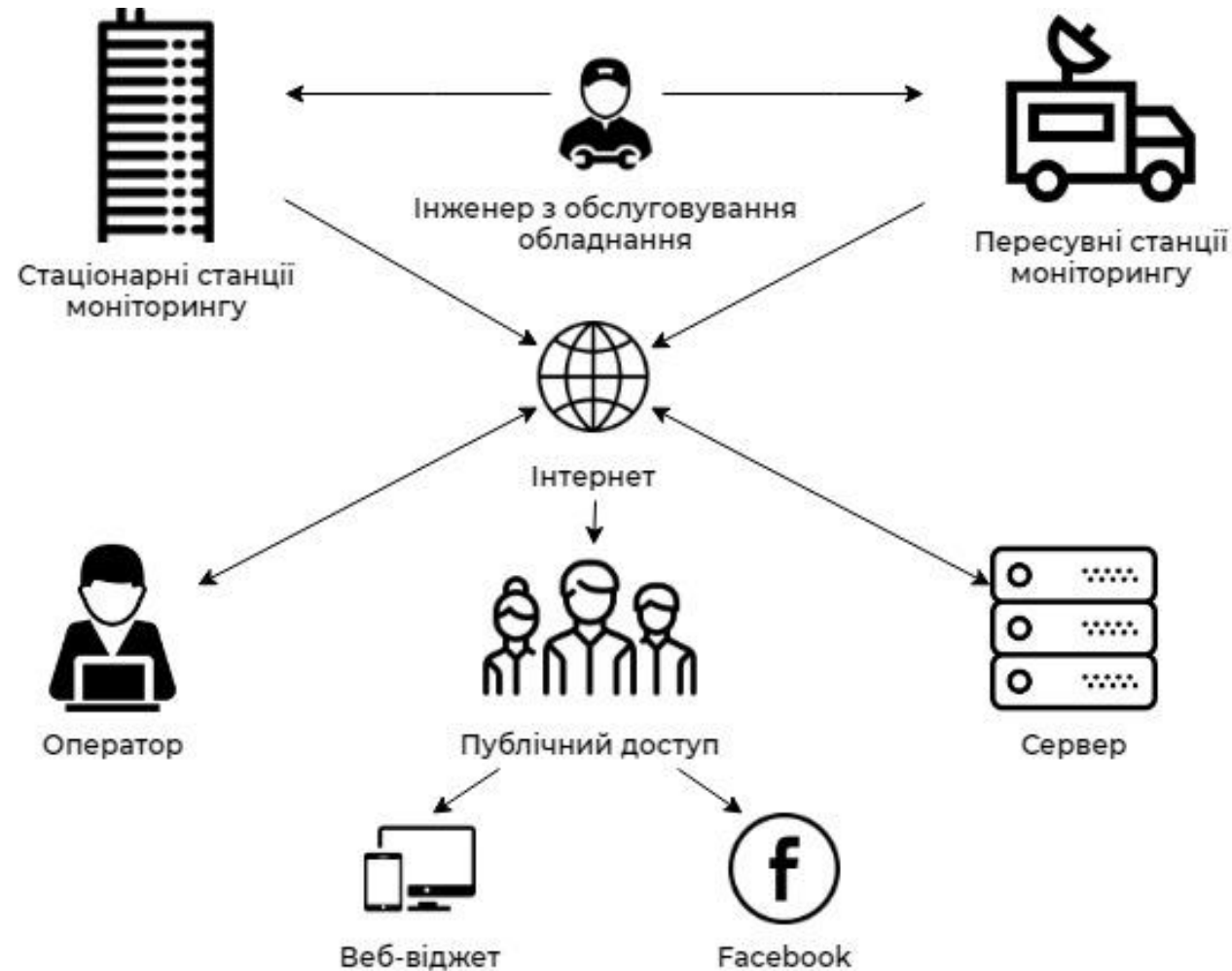
Апатичність до діяльності у цій сфері, як серед громадянського суспільства, так і професійних і академічних спільнот

Як зробити управління якістю атмосферним повітрям дієвим та ефективним:

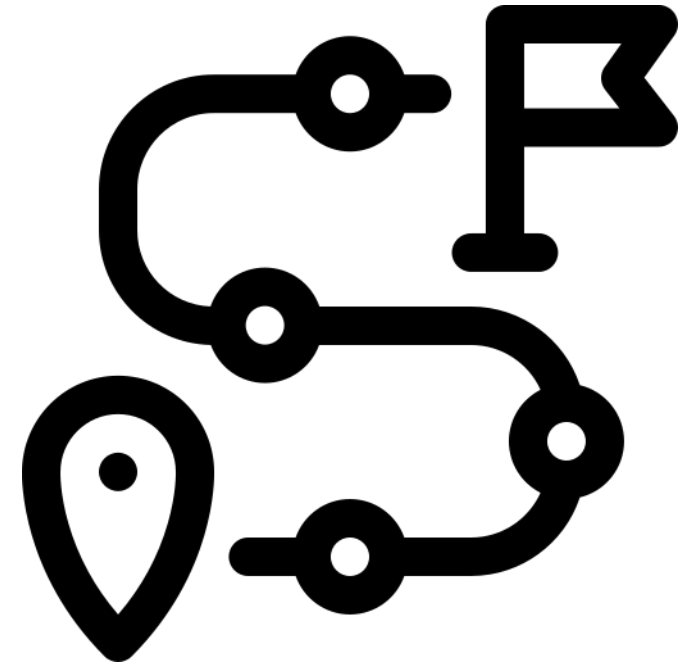
- Узгодити та доопрацювати нормативно-правову базу;
- Міндовкіллю взяти на себе реальну організаційну та координаційну роль в цій сфері;
- Регіональні органи управління якістю атмосферним повітрям мають діяти цілеспрямовано, системно, ефективно та ініціативно;
- Всі суб'єкти моніторингу мають працювати злагоджено та відкрито;
- Використовувати та адаптувати досвід передових країн;
- Вести грамотну та системну медійну кампанію націлену на популяризацію екологічного моніторингу як сервісу для громад.

Інформаційно-організаційна система Центру екологічного моніторингу Дніпропетровської обласної ради

Найближче майбутнє автоматизованої системи моніторингу довкілля

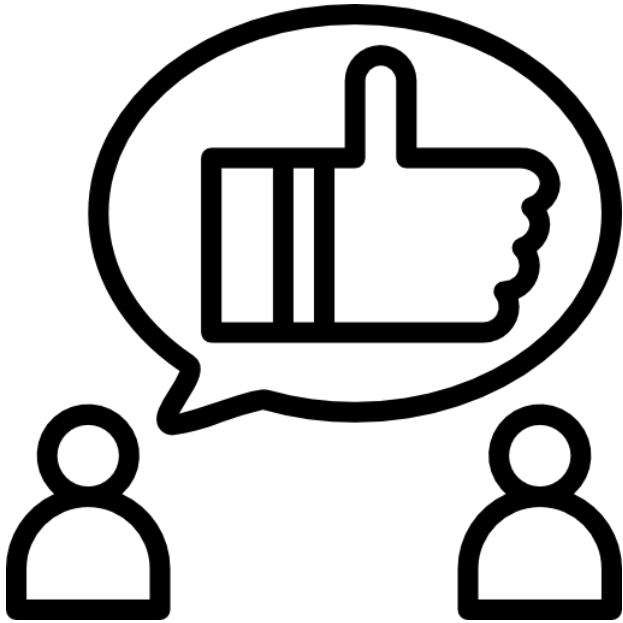
Важливим завданням найближчих років є **доопрацювання законодавства** в сфері моніторингу довкілля з врахуванням успішного **практичного досвіду регіональних систем**, які використовують автоматизовані системи моніторингу. Потрібно визначити правовий статус таких суб'єктів включивши їх у державну систему моніторингу довкілля. Прикладом такої регіональної системи є пілотний проєкт, який реалізовано на базі «Центру екологічного моніторингу» в Дніпропетровській області.

Рекомендації стейкхолдерам

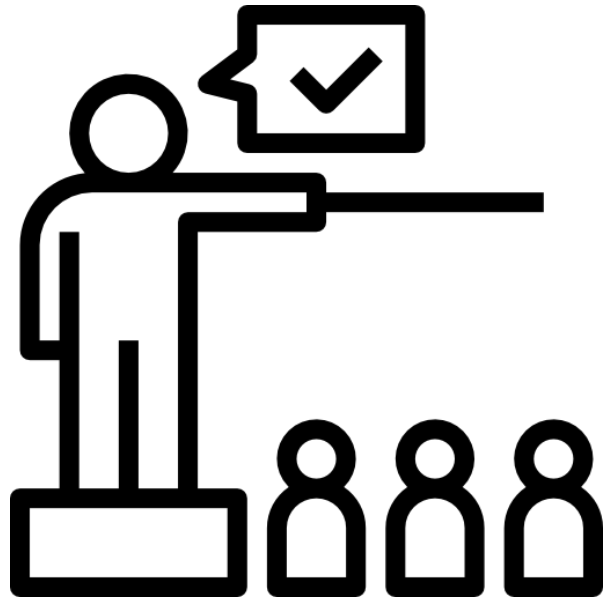
Рекомендації органам виконавчої влади, суб'єктам моніторингу та їх територіальним органам

1. Удосконалити нормативно-правову базу. Необхідно зробити детальний опис усіх порядків та процедур реалізації діючого законодавства на всіх рівнях.
2. Забезпечити більш широке залучення громадськості та науковців до складу Комісії з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря.
3. Проводити кадрову політику, приділяючи особливу увагу компетенціям та обізнаності фахівців у сфері моніторингу, запрошувати на роботу науковців.
4. Забезпечити регулярне підвищення кваліфікації фахівців.
5. Провести інвентаризацію матеріально-технічної бази та оцінити можливості проведення моніторингу якості атмосферного повітря кожним із суб'єктів моніторингу та їх територіальними органами.
6. Розрахувати бюджет, необхідний для розвитку систем станцій моніторингу кожного із суб'єктів моніторингу, їх дооснащення, переоснащення, забезпечення необхідною оргтехнікою, ліцензійним програмним забезпеченням тощо.
7. Забезпечити переклад методик та стандартів ЄС на державну мову.
8. Забезпечити проведення освітніх заходів із підвищення обізнаності у сфері охорони довкілля чиновників, депутатського корпусу всіх рівнів.
9. Організувати широку просвітню кампанію з населенням щодо популяризації ідей сталого розвитку, розумного міста, необхідності системного моніторингу довкілля з точки зору екологічної безпеки.
10. Бути відкритими та публічними при прийнятті рішень, а також звітувати про результати їх виконання.

Рекомендації стейкхолдерам

Рекомендації органам місцевого самоврядування

1. Створення програм, стратегій щодо моніторингу має бути не формальною діяльністю, документи мають бути детально опрацьовані.
2. Проводити кадрову політику, приділяючи особливу увагу компетенціям та обізнаності фахівців у сфері моніторингу
3. Забезпечити підвищення компетенцій у сфері управління якістю повітря фахівців структурних підрозділів виконавчих органів влади, а також членів постійних комісій з питань екології.

Рекомендації стейкхолдерам

Рекомендації громадськості

1. Ініціювати проведення спільних заходів щодо моніторингу з органами влади та органами місцевого самоврядування, підіймаючи питання, які хвилюють громадськість.
2. Пропонувати кандидатури від громадськості на включення до складу Комісії з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря.
3. Заохочувати громадян до роботи з НУО, проводити еколого-просвітницьку роботу у цьому напрямку, залучати науковців.
4. Залучати науковців до підготовки зауважень до звітів з оцінки впливу на довкілля, отримання дозволів на викиди в атмосферне повітря.

Дякую за увагу!

Олексій Ангурець

E-mail: foeukraine@gmail.com